

กัมพูชาไทยในสมัยกรุงธนบุรี
(พ.ศ.2310-พ.ศ.2325)

เหตุการณ์ทั่วไปสมัยกรุงธนบุรีนั้น เต็มไปด้วยการเตรียมกำลังเพื่อการรอกอบกู้เอกราช การปราบกบฏต่าง ๆ และการรบกับพม่า นับตั้งแต่พระยาตากไคคุมสมัครพรรคพวกจำนวน 500 คน ที่ปากกองทัพพม่าออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อวันที่เสาร์เดือนยี่ ขึ้น 4 ค่ำ ปีมะจูดศักราช 1128 ตรงกับวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2309 เพื่อรวบรวมกำลังกลับเข้ามากรุงศรีอยุธยาต่อไป พม่าไคตามตีกองทัพพระยาตากถึงสามครั้ง แต่ก็ถูกกองทัพพระยาตากโจมตีบาดเจ็บล้มตายเป็นอันมาก หลังจากนั้นก็ได้ยกกองทัพไปที่เมืองระยองและจันทบุรี จากนั้นก็ทำการต่อเรือรบได้ 100 ลำ ภายในเวลาเพียง 3 เดือน และได้ฝึกหัดการรบด้วยความทรหดอดทน และได้รวบรวมไพร่พลเพื่อเข้ามาทำการกู้ชาติ ในขณะนั้นไคมีมิตรสหายและข้าราชการรุ่นเดียวกันหลายคนเดินทางจากพระนครศรีอยุธยา เล็ดลอดหลบหนีกองทัพพม่าไปร่วมงานด้วย เช่น หลวงศักดิ์นายเวรมหาดเล็ก และนายสุคจินดา หุมแพร มหาดเล็ก (ท่านผู้นี้ต่อมาไคเป็นสมเด็จพระราชวังบรมมหาสุรสิงหนาทในรัชกาลที่ 1) เป็นต้น จึงทำให้พระเจ้าตากไคคนไคมีฝีมือไปร่วมงานด้วยมากขึ้น

ในเดือนตุลาคม พ.ศ.2310 ปีกุน พระเจ้าตากก็ยกกองทัพเรือ ซึ่งมีเรือรบประมาณ 100 ลำ มีกำลังทหารประมาณ 5,000 คน ออกจากเมืองจันทบุรี มุ่งหน้าเข้าสู่อ่าวไทย ครั้นถึงธนบุรีก็ไครบกับนายทองอินคนไทยซึ่งไปเข้ากับพม่า และได้ประหารชีวิตนายทองอินเสีย จากนั้นก็เร่งกองทัพขึ้นไปยังกรุงศรีอยุธยา และได้โจมตีกองบัญชาการทหารสูงสุดของพม่าที่ค่ายโพธิ์สามต้น สู้กับแม่ทัพใหญ่ตายในที่รบ กรุงศรีอยุธยาก็กลับคืนมาเป็นของไทยอีกวาระหนึ่ง หลังจากเสียให้แก่อังกฤษไปเป็นเวลา 7 เดือน วัน

นั้นเป็นวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2310¹

ขณะที่กรุงศรีอยุธยาต้องเสียแก่พม่าในปี พ.ศ. 2310 นั้น บ้านเมืองต้องตกอยู่ในยุคเข็ญ เกิดจลาจล ประชาชนเดือดร้อน ราษฎรสาบสูญโดยทั่วไป บรรดาหัวเมืองทั้งหลายที่อยู่ทางไกลออกไปและรอดพ้นจากการรุกรานของพม่า จึงพากันตั้งตัวขึ้นเป็นใหญ่โดยทั่วไป ส่วนที่เป็นเมืองน้อยเห็นจะตั้งอยู่โดยลำพังไม่ได้ ก็ยอมอ่อนน้อมรวมเข้าอยู่ในอำนาจของเมืองใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียง ในที่สุดจึงปรากฏว่าครั้งนั้นมีผู้สถาปนาตัวเองขึ้นเป็นเจ้า รวม 6 ชุมชนด้วยกัน คือ ชุมชนเจ้าพระยาพิษณุโลก ชุมชนเจ้าพระฝาง ชุมชนเจ้านคร ชุมชนเจ้าพิมาย ชุมชนพระนากอง และชุมชนพระยาตาก เมื่อพระยาตากตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีแล้วจึงยังเหลือชุมชนต่าง ๆ กระจัดกระจายอยู่รวม 4 ชุมชนด้วยกัน คือ ชุมชนเจ้าพระยาพิษณุโลก ชุมชนเจ้าพระฝาง ชุมชนเจ้าพิมาย และชุมชนเจ้านคร ซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนจะตองปราบปรามเพื่อรวบรวมเข้ามาไว้เป็นอาณาจักรเดียวกันต่อไป

การปราบชุมชนต่าง ๆ นั้นได้เริ่มลงมือเมื่อ พ.ศ. 2311 ได้ปราบชุมชนเจ้าพระยาพิษณุโลก และปราบชุมชนเจ้าพิมายในปี พ.ศ. 2312 ปราบชุมชนเจ้านคร และในปี พ.ศ. 2313 ปราบชุมชนเจ้าพระฝาง เป็นอันว่าสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีต้องทรงใช้เวลารวบรวมอาณาจักรอยู่ 3 ปี คือ จาก พ.ศ. 2311 ถึง พ.ศ. 2313 ก็ได้อาณาจักรของชุมชนต่าง ๆ ที่แตกแยกออกไป กลับคืนมารวมกันอยู่เป็นราชอาณาจักรเดียวกันได้ดังเดิม

¹ องค์การค้ำชูสุภา, ประชุมพงศาวดารภาค 66 (พระนคร : โรงพิมพ์สุภา, 2512), หน้า 216.

ก็พามวยไทยสมัยธนบุรีสามารถฝึกคนให้เป็นผู้มี ความจงรักภักดีต่อผู้มีบุญคุณ
 รุจักเคารพนบ นอบ ชื่อสัตย์สุจริต ดังที่ นายจอย หรือ นายทองดี พันขาว จงรักภักดี
 ต่อพระเจ้าตากสินมหาราช ถึงกับยอมให้ประหารชีวิตตายตามสมเด็จพระเจ้าตากสิน
 มหาราช และพระยาพิชัยดาบหักได้แสดงความกตัญญูต่อพ่อแม่ และครูมวยที่เคยประสิทธิ์
 ประสาทวิชามวยไทยให้สมัยที่ยังเป็นเด็กเรร่อนอยู่ ดังความตอนหนึ่งว่า เมื่อพระยา-
 พิชัยไครครองเมืองพิชัย ไครทราบว่ามีบิดาถึงแก่กรรมเสียแล้ว ยังอยู่แต่มารดา จึงใช้ให้
 ทนายไปตามตัวมาพบ พอมารดามาถึงก็หมอบกราบไม่กลามองหน้า เพราะความกลัว
 คุยยังไม่ทราบว่า เป็นบุตรของตน พระยาพิชัยรีบลุกไปจับมือมารดาไว้ ห้ามไม่ให้กราบ
 ไหว พลากรกราบลงกับเท้ามารดา แล้วเล่าเหตุการณ์ที่ไครเที่ยวชดเชพเนจรไปให้มารดา
 ฟัง จนไครมาครองเมืองพิชัย เมื่อมารดาทราบว่า เป็นบุตรของตน ก็ร้องไห้ด้วยความดีใจ
 และเมื่อพระยาพิชัยไครทราบว่า ครูเที่ยงบ้านแก่ง และครูเมฆบ้านท่าเสา ซึ่งเป็นครูมวย
 ของท่านยังมีชีวิตอยู่จึง เรียกตัวมาหาและทำความเคารพคนทั้งสอง เสมือนลูกศิษย์เคารพ
 ครู เหมือนดังเป็นศิษย์อยู่ตลอดเจลา ทำให้คนทั้งสองรู้สึกปลาบปล้ำและตื่นต้นใจหาสิ่งใด
 เปรียบมิได้ พระยาพิชัยจึงแต่งตั้งคนทั้งสองเป็นกำนัน ปกครองราษฎรในตำบลที่ตนอยู่
 ต่อไป เพื่อสนองบุญคุณของครูที่ไครอุปการะท่านมา ส่วนเด็กชายบุญเกิดที่เป็นเด็กติดตาม
 นายทองดี พันขาว เพื่อเรียนมวยกับนายทองดี พันขาวนั้น ไครติดตามปรนนิบัติรับใช้และ
 รักษาความปลอดภัยให้นายทองดี พันขาว ตลอดเวลา จนกระทั่งนายทองดี พันขาว ได้
 เป็นพระยาพิชัย ครองเมืองพิชัยแล้ว เด็กชายบุญเกิด ก็ยังตามไปเป็นทหารรักษาความ
 ปลอดภัยให้พระยาพิชัย เวลาออกศึกสงครามก็รบเคียงบ่าเคียงไหล่พระยาพิชัยทุกครั้ง
 จนพระยาพิชัยให้เป็นหมื่นหาญณรงค์ หมื่นหาญณรงค์คนนี้ได้ช่วยชีวิตพระยาพิชัยไว้
 หลายครั้งในการออกศึกสงคราม และหมื่นหาญณรงค์ได้ถูกปืนของพม่าเสียชีวิตในที่รบ
 ขณะที่กำลังช่วยเหลือพระยาพิชัยรบกับไปสุเพลาแม่ทัพพม่า ทำให้พระยาพิชัยเศร้าโศก
 เสียใจและแค้น-พมามาก จนถึงกับบุกตลุยพันแห่งพม่าล้มตายเป็นอันมาก รบจนดาบหัก
 และได้รับชัยชนะจนได้ชื่อว่า "พระยาพิชัยดาบหัก" จะเห็นได้ว่านักมวยที่ไครเรียนมวย

จากครุมวยในสมัยกรุงธนบุรี ทั้งพระยาพิชัยและหมื่นหาญณรงค์ ต่างก็มีความเคารพนับถือยกย่อง และระลึกถึงบุญคุณ ครุมวยของตนเองตลอดเวลาที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญคุณเสมอชีวิต ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ค้ำจุนของชาวไทยอย่างหนึ่ง

การฝึกหัดมวยไทยในสมัยกรุงธนบุรีนั้นจะค่อนข้างใช้เวลาฝึกหัดอยู่นาน เพราะเชื่อว่าศิลปะมวยไทยมีอันตรายมากถ้าหากพลาดพลั้งอาจพิการหรือเสียชีวิตได้ ก่อนฝึกหัดมวยไทยจึงต้องมีพิธีการขึ้นครูหรือยกครูอย่างมีระเบียบแบบแผน ผู้ที่ต้องการฝึกหัดมวยไทยจะต้องนำผู้ปกครองไปติดต่อกับครุมวยและกล่าวฝากเด็กของตนเองให้เป็นลูกศิษย์ไว้ที่บ้านครุมวย ครุมวยคุณลักษณะแล้วถ้าเป็นที่พอใจจะตกลงรับไว้ ลูกศิษย์จะช่วยทำงานบ้านแทบทุกชนิดเพื่อให้ครุมวยเห็นใจ เช่น การคักน้ำ คำข้าว หาฟืน เป็นต้น จนครุมวยแน่ใจว่าลูกศิษย์เป็นคนดี มีมานะพยายามสมควรที่จะถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ จึงบอกให้ลูกศิษย์ไปจัดหาดอกไม้ ธูปเทียน และเงินค้ายกครูมาให้ (ครูบางคนไม่รับเงินก็รับเป็นสิ่งของ เช่น ผาขาวมา ผาแพร เป็นต้น) ในวันพฤหัสบดีซึ่งถือว่าเป็นวันครูแล้วให้นักมวยสวดมนต์ไหว้พระ ทำสัตย์ปฏิญาณว่าจะเป็นคนดี ประพฤติชอบทั้งทางกาย วาจา ใจ ซื่อสัตย์สุจริต เชื่อฟังคำสั่งสอนของครุมวย เคารพ อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ สุภาพเรียบร้อยต่อบุคคลทั่วไป และจะไม่นำเอาศิลปะมวยไทยไปไร้ทำให้คนอื่นเดือดร้อนโดยไม่จำเป็น เมื่อปฏิญาณตนแล้วครุมวยก็จะให้โอวาท อบรม แนะนำระเบียบแบบแผนและวิธีการเตรียมตัวฝึกหัดศิลปะมวยไทยต่อไป

หลังจากได้รับคำแนะนำและข้อตกลงในการฝึกหัดมวยไทยแล้ว ครุมวยก็จะเริ่มฝึกหัดการไหว้ครูให้กับนักมวย เพราะการไหว้ครูเป็นประเพณีที่นักมวยทุกคนจะต้องปฏิบัติก่อนที่จะเข้าต่อสู้กัน เพื่อระลึกถึงครูบาอาจารย์ผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชามวยไทยให้เพื่อเป็นสิริมงคล เป็นกำลังใจ ทำให้มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหว การไหว้ครูเป็นการยืดเส้นยืดสาย ออบอุนร่างกาย ใหร่างกายพร้อมที่จะออกอาวุธมวยไทยได้อย่างแคลวคล่องว่องไว และการไหว้ครูยังเป็นการแสดงความเคารพต่อประธานในการชกมวยครั้งนั้นด้วย

เมื่อไหว้ครูแล้วก็จะมีการร่ายรำและกาวายางติดต่อกันไป เพื่อเป็นการสำรวจคุณลักษณะ และขั้นเชิงของคุณต่อสู้ ตำรวจคุณภาพของสนามสังเวียนว่าสวนใดมีหลุมมีบ่อ สวนใดสั้น หรือไม่สั้นอย่างไร เพื่อที่จะช่วยทำให้มีโอกาสได้เปรียบคู่ต่อสู้ในขณะที่ต่อสู้กัน นอกจากนี้ การร่ายรำและกาวายางยังเป็นการอบอุ่นร่างกายให้ร่างกายพร้อมที่จะชกมวยได้ทันที

เมื่อฝึกหัดการไหว้ครูและกาวายางแล้วก็จะฝึกหัดทักษะพื้นฐานของมวยไทย แม่ไม้ และลูกไม้มวยไทย ดังที่ปรากฏหลักฐานการฝึกหัดมวยไทยของนายทองดี พันขาว ซึ่งได้ฝึกการใช้อาวุธมวยไทยดังนี้ คือ การตอยหมัดหน้า และหมัดตาม การตอยเฉียว เป้าหมาย การพันศอก การขึ้นเข่า การเตะเลี้ยงด้วยเท้าซ้ายขวา การเตะสูง การเตะคักกลาง การกระโดดกมศีรษะเอาเท้าตีบท้ายทอย แล้วกระโดดลงมาข้างหลัง กลับหันมาเตะก้านคอคู่ต่อสู้ การถอยบักหมัดบักเท้า การจับขาคู่ต่อสู้กระชากเข้ามา หาลำตัวแล้วกระทุ้งเข่าเข่าทอง การทุ่ม ทับ จับ หัก และกระโดดเหยียบชายพก ชกหมัดเข่าเข่าตาแล้วไขศอกพันที่ศีรษะ

การฝึกหัดมวยไทยสมัยธนบุรี ต้องฝึกหัดด้วยความยากลำบากเป็นเวลานาน หลายปี จากประวัติพระยาพิชัยดาบหักนั้น นายทองดี พันขาว ได้ฝึกหัดมวยจากครูมวย แต่ละคนกว่าจะสำเร็จใช้เวลาประมาณ 3 ปี ทั้ง ๆ ที่นายทองดี เป็นผู้ที่มิทักษะมวยไทยมาก่อน และเป็นผู้ที่สามารถเรียนรู่มวยไทยได้อย่างรวดเร็วอยู่แล้ว ทั้งนี้คงเป็น เพราะว่ามีวิธีการของมวยไทยไม่ว่าจะเป็น แม่ไม้และลูกไม้ มีมากมายหลายร้อยแบบ และการฝึกหัดสมัยนั้นต้องการให้เกิดความรู้ความชำนาญจริง ๆ การฝึกหัดมวยไทย สมัยนั้นเน้นหนักในด้านการออกกำลัง และการป้องกันตัว ถ้าครูเห็นว่ายังไม่แข็งแรง ออกทนและไม่มีความต้องการ หรือศรัทธาในวิชามวยจริง ๆ จะไม่ยอมสอนให้หรือไม่ ยอมต่อเพลงมวยให้ การชกมวยสมัยธนบุรีนั้น นักมวยมักจะได้รับความเจ็บปวดมาก เพราะไม่มีกำหนดยก ชกกันจนกว่าจะมีฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยอมแพ้ หรือถูกขึ้นมากต่อสู้ต่อไปไม่ได้ การฝึกหัดมวยจึงต้องฝึกอบรมจิตใจ อารมณ์ ให้มั่นคง ไม่มูทะลุโมโหร้าย ซึ่ง การมูทะลุโมโหร้ายจะทำให้ขาดสติไตร่ตรองทำให้ล้มเพลงมวยที่ครูสอน เกิดผลร้าย

มากกว่าผลดี เริ่มแรกของการฝึก ครูมักจะให้บันทึก กำมือให้แน่นทั้งซ้ายขวา ไขว่
 ขวามาพาดที่คอคานหลัง มือซ้ายขวาม้วนขวาเข้าทั้งสองพันหมัด ยกมือซ้ายหรือขวาขึ้น
 เสมอระดับหน้าผากตรงกลางหัวคิ้ว หางหนาประมาณ 8-12 นิ้ว อีกมือหนึ่งอยู่ระดับ
 ปลายคาง สอกของมือนี้อยู่ปิดลำตัว หางซี่โครงประมาณ 2-3 นิ้ว ถ้าหางมากนัก
 ทำให้การป้องกันเตะไม้รัดกุม หรือสอกอาจกระแทกบริเวณซี่โครงของตนได้ การเตรียม
 มือหรือหมัดตามท่าดังกล่าวแล้วกวเทาชายหรือขวาออกไปข้างหน้าเต็มก้าว หากกว
 เทาชายออก หมัดที่อยู่ระดับหน้าคอกเป็นมือซ้ายค้วย ลำตัวจึงไม่บิด ทานี้เป็นการฝึก
 กล้ามเนื้อคอกลมไหล แข็งแรงและหมัดไม่ตกเวลาชกจริง

การฝึกหัดมวยไทยสมัยชนบูนั้น ครูมวยจะเอาใจใส่สั่งสอนตั้งแต่ตนจนจบ
 ไม่มีการเรียนลับ เพราะเล็งเห็นว่าถ้าเรียนรูเพลงมวยไม่ครบถ้วนบริบูรณ์อาจได้รับ
 อันตรายถึงชีวิตได้¹ จะเห็นได้จากการฝึกไขว่ขวามาพันหมัดผ่านคอคานหลังก็เพื่อ
 ช่วยบังคับให้มีการใช้สมอง ระวังระมัดระวังหมัดให้อยู่ในระดับที่ถูกต้องพอเหมาะ ตลอดเวลา
 การเปลี่ยนหมัด เมื่อครูมวยเห็นว่าลูกศิษย์ทำท่าแรกใดดีพอสมควรแล้วก็ไขว่ขวามา 2
 ฉับ ม้วนเป็นแบบลูกประคบ รวบชายไว้มือละลูก ชกกับคู่ชกที่มีฝีมือพอ ๆ กัน แล้วครู
 มวยก็จะคลี่ลูกประคบออกพันมือ โดยไม่ให้ชอนนิ้วโผล่ ฝึกการชกหมัด การปิดป้องหมัด
 ค้วยแขน ต่อไปก็พันหมัดโดยสอดคานนิ้วมือ ทำให้ผาดังขึ้น และให้ชอนนิ้วโผล่ เมื่อ
 เวลาชกหมัดคู่ชกชกจะได้รับความเจ็บปวด ดังนั้น จึงต้องป้องกันอย่างระมัดระวัง
 ยิ่งขึ้น ขึ้นต่อไปใช้ลูกมะนาวที่มีช้ำ 10 ลูก ลูกค้วยคายน้อยไว้กับราวไม้รวก
 หางกันประมาณ 4-5 ลูก เสมอระดับคอของลูกศิษย์ที่ยืนชก พันสอก ไซ้แขนรับไม่ให้
 ลูกมะนาวแกว่งถูกหน้า ไม่ให้คายนที่แขนพันกัน และไม่ให้ช้ำมะนาวหลุด ดังนั้น จึง
 ต้องฝึกด้วยความชำนาญ และใช้สมองตลอดเวลา ครูมวยจะให้ฝึกชกลูกมะนาวอยู่นาน
 จนผู้ฝึกเบื่อหน่าย ครูมวยจะสังเกตดูนิสัยใจคอ ความเพียรพยายามว่าคนไหนควรแก่

¹รอยโพ้ว นิลอาษา, แนวสอนวิชาอาวุธโบราณ (พระนคร : โรงเรียน
 นายรอยพระจุลจอมเกล้า, 2501), หน้า 13.

การถ่ายทอดวิชาความรู้ให้เพียงใด การฝึกขั้นต่อไปให้เอาแบ่งนิ้วผสมน้ำประหนา แล้วให้ขึ้นนั่งขัดสมาธิบนกนกรกตำข้าวที่คว่ำปากลง ต่อจากนั้นครูมวยจะให้คุชอมสวมถุงมือที่เย็บเองด้วยผ้าฝ้ายหรือผ้าใย แบบนิ้วมือทั้ง 5 โยล (ถุงมือนี้อคล้าย ๆ หมัดคาดเชือก) คุชอมที่นั่งอยู่บนกนกรกจะต้องพยายามปิดป้องมัดหมัดไม่ให้หมัดของคุชอมโดนหน้า ถ้าคุชอมที่นั่งอยู่บนกนกรกตกจากกนกรกบ่อย ๆ แสดงว่าหลักยังไม่มั่นคงหรือแบ่งที่หนาเป็นรอยถูกหมัด ครูมวยก็จะฝึกหัดให้ช่วยทำนี้จนสามารถหลบหลีกหมัดได้เป็นที่น่าพอใจ

ในตอนเช้ามีครูมวยจะให้หนักมวยออกวิ่งเพื่อออกกำลังขา ทำให้ขาแข็งแรงทนทาน และหนักมวยได้รับอากาศบริสุทธิ์ หนักมวยจะวิ่งไปตามท้องไรทองนา ซึ่งไม่รายเรียบนัก ถ้าพบน้ำค้างเป็นหยอม หรือบางที่เรียกผีตากผ้าออมหนักมวยก็จะเอามาลูบขาแขน และตามเนื้อตัว บางคนก็นอนกลิ้งเกลือกเพราะเชื่อว่าน้ำค้างจะซึมผ่านเข้าไปในผิวหนัง ทำให้เกิดพลังและความทรหดอดทน การนอนกลิ้งเกลือกลงไปกับพื้นซึ่งไม่รายเรียบ ทำให้ร่างกายของหนักมวยคล้ายกับถูกทุบด้วยของแข็ง ความคันค้ายจากใบหญ้าหรือพืชต่าง ๆ ทำให้ผิวหนังคันหนานจนเคยชิน เวลาชกต่อยจริงจะสามารถอดทนต่ออาวุธของคู่ต่อสู้ได้ดีขึ้น ครูมวยบางคนนิยมให้หนักมวยตื่นแต่เช้าตรู่ นั่งขัดสมาธิ เพ่งมองไปยังดวงอาทิตย์โดยไม่กระพริบตาเพื่อฝึกสมาธิพลังจิต และยังมีผลให้ประสาทตาดีไม่กระพริบตา ไม่หลับตา เมื่อเวลาชกมวย จนกระทั่งแสงแดดจ้าจึงเลิกเพ่ง เพราะจะทำให้เสียสายตา หลังจากนั้นครูมวยจะให้ลูกศิษย์ฝึกหัดเตะตนกลวย ซึ่งต้องเป็นทอนยาวประมาณ 3 ศอก ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 5-6 นิ้ว ตั้งไว้ตรงพื้นเรียบ หนักมวยจะต้องฝึกเตะประคอง ไมให้ลมควยเท้าชายและขวา ฝึกเตะไล่ระดับทั้งบนและล่าง หากเตะใดคล่องจนตนกลวยไม่ลม ครูมวยจะจัดการเปลี่ยนตนกลวยเป็นขนาดสูงเท่ากับความสูงของหนักมวย แล้วให้หนักมวยเตะข้ามไปมาทั้งซ้ายขวาจนชำนาญเป็นที่พอใจของครูมวยจึงให้ฝึกการตีเขา การพันศอกในแบบต่าง ๆ แล้วก็ปล้ำคอกัน เพื่อให้มีกำลังในการปล้ำตุลวงใน ต่อไปก็ให้หนักมวยที่มีฝีมือใกล้เคียงกันลงมือชอมคูโดยใช้นา

ขาวมาพื้มีมือทั้งสองข้าง

หลังจากซ้อมมวยเสร็จทุกครั้ง ครูมวยจะให้นักมวยวิ่งตามทาดทราย หรือริมฝั่งแม่น้ำ ซึ่งมีน้ำลึกประมาณครึ่งฟุต กระทบเท้าลงไปให้เห็นทรายทุกก้าวที่วิ่ง แล้ววิ่งขึ้นบนบกและกลับลงไปใต้น้ำให้ลึกที่สุด แต่โดยมากพอถึงหน้าซากัดลม พยายามวิ่งเช่นนั้นหลาย ๆ เที้ยว นักมวยต้องเดินลงไปทางน้ำลึกถึงระดับหน้าท้อง แม่มือตบลงไปใต้น้ำแล้วพลิกมือคั้นน้ำเพื่อให้เกิดอากาศผุดขึ้นเหนือหน้ารับไซ่ศอกพันลงไปใต้น้ำซึ่งถูกอากาศคั้นผุดขึ้นนั้น การพันศอกใต้น้ำนี้จะตบโยกตัวไปมาในขณะที่เปลี่ยนมือ และจะตบกม ๆ เยก ๆ เป็นการฝึกหลอกล่อสวนตัว หลังจากนั้นก็ขยับลงไปให้ลึกระดับราวนม ไซ่มีมือทั้งซ้ายขวาสับใต้น้ำกระเด็นเข้าตา เพื่อฝึกสายตาคำให้มีประสิทธิภาพ จะได้ไม่กระพริบตาหรือหลับตาเวลาชกมวย

สำหรับการฝึกสมรรถภาพทางกายนั้น ครูมวยมักจะออกอุบายให้นักมวยช่วยงานบ้าน เช่น การตักน้ำ คำข้าว ผ่าพื้ เป็นต้น ในสมัยกรุงธนบุรี น้ำประปายังไม่มีใช้จึงต้องอาศัยน้ำดื่มน้ำใช้จากห้วยหนองคลองบึง น้ำขุ่นและน้ำฝนบางที่ก็อยู่ห่างไกลจากบ้านมาก ภาชนะที่บรรจุน้ำใช้ "ลาพอน" ซึ่งเป็นกระโถมสานจากไม้ไผ่ ทาด้วยชันและน้ำมันยางเพื่อมิให้รั่ว บางท้องถิ่นก็ใช้ "ไม้ฉาก" ซึ่งเป็นไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมีปล่องยาวประมาณ 1.50 - 3.00 เมตร ตักน้ำแบกขึ้นมา หรือใช้แขนหนีบไว้กับสี่ข้าง เรียกว่า "กระเดียด"¹ ซึ่งจะทำให้ นักมวยมีกล้ามเนื้อหัวใจแข็งแรงทนทาน การคำข้าวก็เป็นการบริหารร่างกายอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งทำให้กล้ามเนื้อหน้าแขน หลังแขน หัวไหล่และหน้าท้องแข็งแรงเพราะสาบ คำข้าวแบบไทยมักใช้ไม้เนื้อแข็ง เพราะทนทานดีจึงมีน้ำหนักมาก ประมาณ 5-6 ปอนด์ ยาวประมาณ 1.00-1.50 เมตร ลักษณะคอคอดกึ่งตรงกลาง เรียกว่า "คอสาก" ผู้คำข้าวจะต้องจับตรงคอคอดและยกขึ้นสุดแขน ประคองคำให้ตรงกลางครก การยกสากกระทบค้ำลงวันละหลายครั้งเป็นเวลานาน และคำประจำทุกวันยอมไม่ผิดอะไรกับการบริหารแขนด้วยการยกบาร์เบลและคัมเบล ตามปกติเวลาคำข้าวต้องไซ่เลือ่ก่อนตั้งครก เพื่อไม่ให้

¹เชตร ศรีหทัย, "ปริทัศน์มวยไทย," ฟ้าเมืองไทย 4 (ธันวาคม

ชาวกระเด็นตกลงดินแตกการตำข้างของพวกนักมวยไม่นิยมปูเสื่อ ทุกคนจึงต้องทำให้ตรง บางคนก็มีความชำนาญสามารถปล่อยมือเมื่อยกสาก แล้วคว่ำให้พอดีที่คือเมื่อตำลง บางคนชำนาญมากถึงขนาดเปลี่ยนมือตกเพื่อให้ความฉับตึงทั้งแขนซ้ายและขวา และอาจจะเพิ่มนักมวยมาตำคร่าวเดียวกันเป็น 2, 3 และ 4 คน ซึ่งจะต้องมีจังหวะแน่นอน เพราะถ้าทำผิดจังหวะหัวสากจะกระทบกันและปลายสากจะแกว่งกระทบศีรษะคนตำเป็นอันตรายได้

การฉาพื้นก็เป็นกิจวัตรประจำวันของคนไทยในสมัยกรุงธนบุรีอย่างหนึ่ง เพราะใช้พื้นหุงหาอาหาร จะใช้ถ่ายได้เฉพาะเวลาเผาเหล็กตีมีด และทำทองรูปพรรณเท่านั้น ไม่นำมาทำพื้นจะต้องตัดมาจากป่า ถ้าเป็นไม้ท่อนใหญ่จะต้องใช้ขวานปลู ซึ่งมีค้ำยาวหรือขวานโยนซึ่งจะต้องจับสองมือ เมื่อตัดไม้ได้แล้วก็แบกมาฉาเป็นพื้นที่บ้าน การตัดไม้แล้วแบกมาฉาทำเป็นพื้นที่บ้านเป็นประจำทำไหลกลมเนื้อขอมือ ไหล แขน หลัง ขา หน้าอก และท้องแข็งแรง เมื่อฝึกมวยไทยทำให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

นอกจากนั้น ครูมวยยังออกอุบายให้นักมวยปีต้นมะพร้าว ต้นหมาก เป็นประจำ และการปีต้นมะพร้าวและต้นหมากนี้จะทำไหลกลมเนื้อขา แขน และท้องแข็งแรงมากยิ่งขึ้น ผลให้การฝึกหัดมวยไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น การที่นักมวยมีสมรรถภาพทางกายดี ครูมวยก็สามารถที่จะสอนเพลงมวยใหม่ให้ฝึกหัดได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น และเมื่อเวลาไปประลองฝีมือกับนักมวยสำนักอื่นถ้ามีสมรรถภาพดีกว่ามักจะชนะนักมวยจากสำนักที่มีสมรรถภาพต่อยกว่าเสมอ

สำนักฝึกหัดมวยในสมัยกรุงธนบุรีมีลักษณะคล้าย ๆ กันในสมัยกรุงศรีอยุธยา คือมีสำนักมวยในพระราชวังสำหรับฝึกหัดมวยไทยให้ทหารและขุนนาง และมีสำนักมวยตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทั่วไป เช่น สำนักมวยของครูเที่ยง บ้านแก่ง สำนักมวยของครูเมฆ บ้านท่าเสา ซึ่งเป็นครูมวยของนายทองดี พันขาว และสำนักมวยของครูหาว แขวงเมืองตาก เหล่านี้เป็นต้น แม่แต่นายทองดีเองก็ยังมีเด็กรุ่นหนุ่มมาขอเรียนมวยควยหลายคน การฝึกหัด

ก็นิยมฝึกหัดกันในบริเวณวัด เพราะบริเวณวัดกว้างขวางเหมาะสมอย่างยิ่งในการฝึกหัดมวย และอีกอย่างหนึ่งคนเก่งไม่ว่าจะเป็นนักรบและนักมวยเมื่อแก่เฒ่าลงมักจะใช้ชีวิตในบั้นปลายออกบวชเป็นพระอยู่ที่วัด ลูกศิษย์เมื่อโตขึ้นวามือดีก็มักตามไปขอฝึกหัดมวยไทยด้วย จะเห็นว่าครูเที่ยง บ้านแกง ซึ่งเป็นครูมวยของนายทองดี พันขาว ก็เป็นศิษย์เอกของสมภารวัดบ้านแกง เมืองพิษณุ

นักมวยที่มีชื่อเสียงในสมัยกรุงธนบุรีมีมากมาย แต่ที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ก็มี นายเมฆ บ้านท่าเสา นายเที่ยง บ้านแกง นายหมึก นายเลือกของพระเจ้าตากสิน นายทองดี พันขาว นายห่าว แขวงเมืองตาก นายนิล เมืองทุ่งยั้ง นายถึก ศิษย์ครูนิล ส่วนที่เป็นทนายเลือกของพระเจ้าตากสินมีหลายคน เช่น หลวงพรหมเสนา หลวงราชเสนา และขุนอภัยภักดี เป็นต้น

นักมวยจะมีโอกาสชกมวยในงานวันเฉลิมฉลองต่าง ๆ เช่น วันสมโภชเจดีย์ วันพรรษา วันถือน้ำพิพัฒน์สัตยา และการชกมวยหน้าพระที่นั่ง เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงต้องการทอดพระเนตร พวกทนายเลือกก็จะจัดให้มีการแข่งขันชกมวยขึ้น ส่วนการเปรียบเทียบหาครูชก ใช้วิธีคล้ายกับสมัยกรุงศรีอยุธยา เพราะถือว่าฝีมือสำคัญกว่าอายุ ส่วนสูง และน้ำหนัก

การจัดการชกมวยในสมัยกรุงธนบุรีนิยมจัดนักมวยต่างถิ่น หรือลูกศิษย์ต่างครูชกกัน ดังปรากฏในเรื่องนายทองดี พันขาว ชกมวย ส่วนกติกาการแข่งขันยังไม่ปรากฏชัดเจนนัก ทราบเพียงแต่ว่าการชกไม่มีการให้คะแนน ชกกันจนกว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะยอมแพ้ไป สั้งเวียนก็เป็นลานดิน ส่วนมากเป็นบริเวณวัด ส่วนรางวัลนักมวยนั้นมีปรากฏว่า นายทองดี พันขาว เคยได้เงินรางวัล 5 ตำลึง

จะเห็นได้ว่าพระเจ้าตากสินทรงมีความสามารถในศิลปะมวยไทยและกระบี่กระบองเป็นอย่างดี¹ เพราะพระองค์ทรงฝึกหัดมวยไทยจากนายเลือกในพระราชวัง และสำนักมวยอื่น ๆ อีกหลายสำนัก พระองค์ทรงทอดพระเนตรการชกมวยไทยอยู่เสมอ เมื่อว่างจากศึกสงคราม พระองค์เสด็จไปในงานถือน้ำพิพัฒน์สัตยา โปรดให้มีการชกมวยเฉลิมฉลองหน้าพระที่นั่ง พระองค์ทรงทอดพระเนตรการชกมวยในครั้งนั้น จนได้นักมวยหนุ่มฝีมือดีมาเป็นทหารเอกคู่บารมี คือ นายทองดี พันขาว จึงต่อมาได้เป็นพระยาพิชัยดาบหัก เพื่อให้ได้รับความกระจ่างแจ้งเกี่ยวกับการฝึกหัดและการจัดดำเนินการแข่งขันกีฬามวยไทยในสมัยนั้น จึงนำเอาประวัติพระยาพิชัยดาบหักมากล่าวในที่นี้ ดังนี้

พระยาพิชัย ชื่อเดิมว่า จ้อย หรือทองดี เกิดที่บ้านห้วยคา อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อครั้งเป็นเด็ก บิดาได้นำไปฝากท่านพระครูวัดมหาธาตุในเมืองพิชัย เพื่อให้เรียนหนังสือ ตอนแรกไม่ยอมไปเพราะต้องการเรียนชกมวย บิดาจึงชี้แจงว่าถ้าไม่รูหนังสือก็อ่านตำรามวยไม่ได้ และครูมวยคงไม่ยอมสอนคนโง่ คั้งนั้น นายจ้อยจึงเต็มใจไปเรียนหนังสือกับท่านพระครู จนอ่านออกเขียนได้ นับว่าเป็นคนรูหนังสือดีคนหนึ่ง ในสมัยนั้น ในระหว่างที่เรียนหนังสืออยู่นั้น เมื่อว่างจากการเรียนและการปฏิบัติอาจารย์แล้ว นายจ้อยจะหาเวลาไปดูการชกมวยและการชกมวยอยู่เสมอ แล้วก็มาฝึกฝนตนเองโดยคัดคนกล้วยเป็นท่อนยาวสองศอกเศษ มาตั้งไว้กับดินแล้วเตะด้วยเท้าซ้ายและขวาสลับกัน ประคองไว้ไม่ให้ท่อนกล้วยล้ม แล้วฝึกหัดเตะข้ามตนกล้วย ตอนแรกเตะข้ามตนกล้วยสูงเพียงสามศอก เเตะข้ามไปข้ามมาจนแคลวคล่องโดยไม่ให้ถูกตนกล้วยเลย ต่อมาก็ดูให้สูงขึ้นจนถึงสี่ศอก บางครั้งก็เอาผลมะนาวผูกเชือกห้อย

¹ ประยูร พิศนาคะ, สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (ธนบุรี : ป. พิศนาคะการพิมพ์, 2505), หน้า 29-31.

เสมอหน้าลูกละเส้น ตอนแรกใช้สองลูก ชะมะนาวให้แกว่ง ไปมาทั้งสองลูก แล้วบิด
รับด้วยศอกและแขน ไม่ให้ลูกมะนาวถูกหน้าไค้ แล้วเพิ่มเป็นสามถึงสี่ลูก นายจ้อยก็ฝึก
จนสามารถบิดรับไค้หมด ลูกมะนาวไม่ถูกหน้าเลย

เมื่อถึงกำหนดที่เจ้าเมืองกรมการมาถือนำพิพัฒน์สัตยาที่วัดจะมีมวยฉลองทุก
ครั้งตามความนิยมของประชาชนในสมัยนั้น นายจ้อยชอบใจยิ่งนัก และจะพยายามเขา
ไปคุยอย่างใกล้ชิดจนคิดเชือกสายสนาม แล้วตั้งอกตั้งใจดูและจดจำเชิงมวยของนักมวย
แต่ละคนจนแทบจะไม่กระพริบตา นายจ้อยนิยมชมชอบกับ เชิงมวยของนักมวยบ้านท่าเสา
มากจนถึงกับปรารภว่า ถ้าเป็นหนุ่มแล้วจะพยายามไปขอหัดมวยกับครูที่ท่าเสาให้ได้

เมื่อนายจ้อยมาอยู่วัดใหม่ ๆ เวลากินข้าวถ้ามีแกงดี ๆ จะถูกพวกเด็กวัด
เกาที่แกวักเลนแกงเหาะ คือ ยกชามแกงขึ้นชนหน้า แล้วส่งตอให้เพื่อนตอ ๆ กันไป
จนแกงหมดจึงวางชามลง ไม่ให้นายจ้อยกิน ทำเช่นนี้เนื่อง ๆ จนครั้งหนึ่งนายจ้อย
เหลือที่จะอดกลั้นจึงลุกขึ้นตะหนกเด็กซึ่งกำลังชชน้ำแกงอยู่หงายหลังลงไป น้ำแกง
รดหน้าเขาตารองให้ เกิดการชกต่อยกันและมีการชกต่อยกันอยู่เสมอ แต่นายจ้อยปราบ
เสียวราบเรียบไม่มีใครสู้ได้

ต่อมาเจ้าเมืองพิชัยนำคุณเจ็ด บุตรชายกับเด็กคนไร่ของคุณเจ็ดสามคนมา
ฝากทานพระครูเพื่อเรียนหนังสือ ฝ่ายเด็กวัดที่เป็นอริกับนายจ้อยก็พากันไปฝากตัวกับ
คุณเจ็ด เพราะบุตรเจ้าเมืองในสมัยนั้นมีอำนาจวาสนามาก นายจ้อยก็เข้าไปฝากตัว
ด้วยเหมือนกัน แต่คุณเจ็ดทนเด็กอื่น ๆ อยู่นาน เช่นว่า "นายจ้อยเป็นนักเลงโตไม่
กลัวใครทั้งหมด บรรดาศิษย์ในวัดถึงตัวคุณเจ็ดเองนายจ้อยก็ไม่กลัว เพียงเกรงนิด ๆ
ด้วยเป็นบุตรเจ้าเมืองเท่านั้น" เมื่อคุณเจ็ดได้ฟังคำพูดเช่นนั้น จึงพูดว่า "ถ้ากระนั้น
เราช่วยกันรุมล้อมมันให้ถึงต้องกินเลือดแรดเสียสักคราวเดี๋ยวก็คงเซ็ด" จึงให้เด็กผู้
หนึ่งในพวกซึ่งเป็นอริกับนายจ้อยไปทนายจ้อยให้ไปชกกันที่หลังวัด คุณเจ็ดรับรองจะ
เป็นคนกลางมิให้ใครช่วยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นอันขาด นายจ้อยก็ชกและเตะเด็กคนนั้น
ล้มพุงลงไปกับพื้นดิน นายจ้อยกระโดดเข้าเตะซ้ำ คุณเจ็ดรีบวิ่งเข้าไปปลุกกอนายจ้อย

แล้วพูดว่า "ลมแล้วข้าเช่นนี้ผิกระเปียบ พวกเราลอมันไหญ่มีมือเดี่ยวนั้น" พวกเด็กทั้ง
 ห้าก็กรูกันเข้าชกตอยนายจอยคนเดียว นายจอยเห็นท่าไม่ดีจึงวิ่งหนีไปที่โคตคนพิกุล ยืน
 หันหลังชีกกับคนพิกุล มีให้เด็กเหล่านั้นเข้ารวมทำร้ายข้างหลังได้ เด็กเหล่านั้นก็ประคา
 หนาเข้าชกตอยนายจอย แต่ถูกหมัดถูกเท้าของนายจอยกระเด็นออกไปทุกคน คุณเจ็ด
 เห็นดังนั้นจึงตรงเข้าตบหนานายจอยหนึ่งที แล้วขู่ว่า "เจ้าถือคืออย่างไรจึงชกเตะ
 คนเฒ่าของข้า" แล้วก็ตอยเตะนายจอยอีก นายจอยมีโคตสอง โคตแคคอยปิดหมัดบ่อเท้า
 มีให้ถูกหน้าตัวเท่านั้น ยิ่งทำให้คุณเจ็ดโมโหมากขึ้น ผลักนายจอยเซออกไปจนพ้นคนพิกุล
 พวกเด็กเหล่านั้นก็กรูกันเข้าข้างหลัง เตะตบนายจอยเซไปโคตคุณเจ็ดเต็มแรง คุณเจ็ด
 เลยรองหาว่านายจอยชกเอา นายจอยตกใจผละออกวิ่งหนีไปนอกวัด พวกเด็กเหล่านั้น
 วิ่งไล่ตามกันเป็นพรานแต่ไม่ทันนายจอย เพราะนายจอยวิ่งเร็วกว่าเคยชนะวิ่งวิ่งมา
 หลายครั้ง เมื่อนายจอยวิ่งหนีไปพ้นวัดแล้ว คิดแค้นคุณเจ็ดกับเด็กเหล่านั้นยิ่งนัก คิดจะ
 กลับไปแค้นให้ได้ แต่โคตสิรำพึงว่า ถ้าเรากลับเข้าไปทานพระครุคงจับเชียนตีเป็น
 แนน เพราะมีโทษฐานทำร้ายบุตรเจ้าเมือง ครั้นจะกลับไปบ้านก็กลัวบิดาจะส่งไปให้
 เขาทำโทษ เพราะบิดาคงไม่กล้าชดช้อนอำนาจเจ้าเมืองโค นายจอยนั่งตรึงตรองเศร้า
 ใจคิดจะไปอยู่กับครุมวยทาเสา แต่มาวัดถึงการที่จะไป เพราะตั้งแต่เกิดมาไม่เคย
 ไปเลย ทราบแต่ว่าอยู่เหนือขึ้นไปเท่านั้น มันใจว่าถ้าเดินลัดเลาะไปตามลำน้ำบางโพธิ์
 ท่าอิฐ คงไม่หลงทางแน่ จึงมานะกัดฟันเดินทางบายหน้าขึ้นเหนือเลาะตามลำแม่น้ำ
 ไป มีผ้าพันกายผืนเดียวเท่านั้น ไปถึงวัดดินแดงก็ค่ำพอดี จึงเข้าไปขอพระสงฆ์อาศัย
 นอน รุ่งขึ้นนายจอยก็เดินทางต่อไปถึงวัดบ้านแกง พอใกล้ค่ำก็อาศัยนอนที่วัดนั้นอีก รุ่ง
 เช้าขึ้นนายจอยเห็นรายอายุ 40 ปี พาเด็กหนุ่มสี่คนมาที่ลานวัดฝึกหัดมวยกัน นาย
 จอยก็ใจมากจึงเข้าไปนั่งดูเขาจนเลิกการฝึกหัด จึงเข้าไปหาครูยกมือไหวแล้วอ้อนวอน
 ขอเป็นศิษย์ฝึกหัดมวยควย ครูผู้นั้นชื่อเที่ยง จึงยอนถามว่า "ชื่ออะไร มาจากไหน"

นายจ้อยคิดว่าถาบอกชื่อและที่อยู่จริงจะไม่ดี อาจทราบถึงบิดามารดา ตนเองจะไม่มี
 โอกาสได้นักมวย จึงตอบว่า "ชื่อทองดี บิดามารดาอยู่บ้านดินแดง ตั้งใจมาหาครูเพื่อ
 ขอความกรุณาช่วยฝึกหัดมวยให้ จึงหนีบิดามารดา มา เพราะบิดามารดาไม่ชอบให้หัด
 มวย ไม่ว่าสิ่งใดทั้งหมดไม่รักเท่ากับการเป็นนักมวย" ครูเที่ยงหัวเราะรับสอนมวย
 ให้ ถาถามนายจ้อยว่า "จะอยู่วัดหรือจะไปอยู่บ้านควยกันก็ได้ไม่รังเกียจ" นายจ้อยผู้แปลง
 นามว่าทองดี ยกมือไหว้แสดงความขอบคุณแล้วพูดว่า "ขออยู่บ้านครูควย วางจากการ
 ฝึกหัดมวยแล้วจะช่วยครูตักน้ำคำชาวไปตามกำลังที่จะทำได้" ครูเที่ยงพอใจจึงพาไป
 อยู่บ้านแล้วเอาไหกรรยาพัง กรรยาก็ไม่ใคร่รังเกียจแต่ประการใด เวลาเช้าครูเที่ยง
 พานายทองดีไปฝึกหัดมวยพร้อมศิษย์ทั้งหลายที่ลานวัดทุกวัน หลังจากหัดมวยเสร็จแล้ว
 นายทองดีก็ช่วยครูเที่ยงตักน้ำคำชาว และงานเบ็ดเตล็ดโดยปราศจากความรังเกียจ
 อยู่กับครูเที่ยงได้ปีเศษก็ชำนาญคล่องแคล่วทุกท่าทุกทาง ดีเลิศกว่าศิษย์ทั้งหมด เป็นที่พอ
 ใจของครูเที่ยงมาก ครูเที่ยงมักเรียกนายทองดีว่า "ทองดี พันขาว" เพราะสมัยนั้นคน
 นิยมกินหมากจนฟันดำ แต่นายทองดีมีฟันขาวมากผิดกับคนอื่น ชาวบ้านก็เลยเรียกตามครู
 เที่ยง ฝ่ายศิษย์คนอื่นเห็นนายทองดี พันขาว ชำนาญเพลงมวยดีกว่าจนครูเที่ยงรักมาก
 กว่าคนอื่น ก็เกิดอิจฉาริษยาพาลหาเรื่องอยู่เสมอ ถึงกับรุมทำร้าย นายทองดีพันขาวก็
 ไม่ได้โต้ตอบ เพราะเป็นศิษย์ครูเดียวกัน และบางคนก็เป็นหลายของครูเที่ยง ฝ่ายศิษย์
 เหล่านั้นกลับมีใจกำเริบ เข้าใจว่านายทองดีพันขาวกลัว ก็ยิ่งชมเชงมากขึ้นจนนายทองดี
 ทนไม่ได้ เกิดการต่อสู้กันขึ้น ผลที่สุดศิษย์เหล่านั้นสู้นายทองดีไม่ได้ต่างก็ได้รับความบอบ
 ช้ำอย่างหนัก แต่นายทองดีไม่ได้เจ็บแค้นน้อย ศิษย์เหล่านั้นจึงพากันไปฟ้องครูเที่ยงหา
 ว่านายทองดีพันขาวรังแกเตะตอยเอา แต่ครูเที่ยงกลับหัวเราะแล้วพูดว่า "คน ๆ เดียว
 จะชมเชงคนหลายคนก่อนนั้นเหลือเชื่อ" และครูเที่ยงคงรูมาก่อนแล้วว่าศิษย์เหล่านั้น
 พยายามกลั่นแกล้งนายทองดีอยู่เสมอ และต้องพาลหาเรื่องนายทองดีก่อนเป็นแน่ จึงพูด
 ว่า "เจ้าตั้งดีคนสู้เขาคนเดียวไม่ได้ จะมารองเอาแกอะไรอีก ควรจะปกปิดความ
 เจ็บของตัวอย่าให้ใครรู้มากไปจะดีกว่า"

ตั้งแต่นั้นมานายทองดีก็ถูกกดดันแกลงอยู่เสมอมา ทำให้เขาหนักน้กับศิษย์
 เหล่านั้นไม่สนิทนัก ประกอบกับการเรียนมวยโคสำเร็จทุกท่าทางมวยแล้ว จึงได้ขอลา
 ครูเที่ยงผู้เป็นอาจารย์ไปนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์ พร้อมกับพระสงฆ์ที่วัดบ้านแก่ง
 ครูเที่ยงมีความอาลัยมาก แต่ครั้งจะขัดขึ้นก็ไม่มีเหตุที่ควร จึงจำเป็นต้องอนุญาตให้ไปตาม
 ความประสงค์ นายทองดีได้ไปพักอาศัยอยู่ในวัดบางเตาหมอกกับพระสงฆ์ที่ไปด้วยกัน
 เมื่อไปนมัสการพระแท่นศิลาอาสน์แล้ว พระสงฆ์จะกลับวัดบ้านแก่ง จึงฝากนายทองดี
 ไว้กับพระสงฆ์วัดนั้น เพราะนายทองดียังไม่ไปทาเส้า จะรอครูจิวที่จะเล่นที่ศาลเจ้า
 บางโพธิ์เสียก่อน ครั้นถึงวันเล่นจิว นายทองดีก็ไปดู เห็นจิวเล่นหกคะเมนตีลังกา
 ในท่าต่าง ๆ ก็ขบใจ ตั้งสติจจ่าอย่างเอาจริงเอาจัง นายทองดี พันขาว ฝากครูจิว
 ทั้งกลางวันและกลางคืนโดยไม่วางเว้นตลอดเจ็ดวันเจ็ดคืน จนจิวเลิก นายทองดี
 พยายามฝึกหัดตีลังกา หกคะเมน โดยเอาไม้หลักและไม่ราวไปปักริมหาดทรายต้น ๆ
 ฝึกหัดห้อยโหน หกคะเมน ตีลังกาหน้าหลังเหมือนจิว ฝึกหัดอยู่หกเดือนจึงทำได้คล่อง
 แคลวทุกท่า มีท่าที่นำอัศจรรย์อยู่ท่าหนึ่งคือ ท่ากระโดดข้ามศีรษะคนที่ยืนอยู่โดยง่าย
 รวดเร็ว แล้วยนายทองดีก็ลาพระสงฆ์ขึ้นไปหาครูมวยบ้านทาเส้า ชื่อครูเมฆ ครูมวย
 ก็ยินดีรับนายทองดีไว้ฝึกหัดมวยให้ นายทองดีฝึกหัดมวยกับครูเมฆและช่วยทำงานทุก
 อย่างเป็นเวลาสามปีเศษจึงเรียนมวยสำเร็จ จนครูเมฆหมกตาทางมวยที่จะสอนให้อีก

นายทองดี พันขาว เป็นคนมีนิสัยโอบอ้อมอารีต่อเพื่อนรุ่นหนุ่มด้วยกันเป็น
 อย่างดี สุภาพอ่อนน้อม และมีฝีมือมวยไทยเป็นเลิศ ไม่มีใครเสมอเหมือน เมื่อมีการ
 แข่งขันชกมวยในงานฉลองพระแท่นศิลาอาสน์ ครูเมฆก็พานายทองดี พันขาว ไปเปรียบ
 มวย ใดก็สู้กับนายถึก ชาวบ้านทุ่งยั้ง เป็นศิษย์ครูนิล ครูมวยชื่อดังแห่งเมืองทุ่งยั้ง นายถึก
 ได้เปรียบที่มีรูปร่างลำต้นแข็งแรงกว่า ทำให้ครูเมฆวิตกว่านายทองดี พันขาว จะทาน
 กำลังปะทะของนายถึกไม่ไหว แต่ก่อนใจที่นายทองดี พันขาว มีฝีมือดีกว่า กำลังน้อยก็
 อาจจะหลบหลีกเอาตัวรอดได้

พอเจ้าหน้าที่เรียกนักมวยทั้งสองออกชก ครูเมฆจึงจูงมือนายทองดี พันขาว
 ออกไปกลางสนาม แลวนั่งลงเสกคินโรยบนศีรษะนายทองดี พันขาว ตามพิธีของครูมวย
 แล้วให้กราบประธานในงาน แล้วย่อมมวย นายดีก็ทำเช่นกัน พอได้เวลาชกกันต่างก็
 ย่างสามชুমเข้าหากัน นายทองดี พันขาว ย่างเท่าเขาไปอย่างระมัดระวัง นายดีก็เตะ
 หลอกมา พอเท่าตกถึงพื้น นายทองดี พันขาว ก็กระโดดข้ามศีรษะนายดี เอาเท้าถีบ
 ที่ท้ายทอย แลวกระโดดลงมาข้างหลัง กลับหันมาหานายดีก้อย่างฉับไว พอนายดีหัน
 กลับมาก็ถูกเตะเข้าที่ก้นคอเต็มแรง ล้มลงสลบแน่นิ่งอยู่กลางสนาม กว่าจะฟื้นได้ก็ต้อง
 แก่ไขกันนาน คนดูต่างปรบมือแสดงความพอใจในสนาม ฝ่ายครูนิล ซึ่งเป็นครูมวยของ
 นายดี มีความอับอายที่ลูกศิษย์แพ้ เพราะครูนิลกับครูเมฆต่อยกันมาหลายครั้งหลายหน
 แล้ว แต่ก็เอาชนะกันไม่ได้ ต่างคนต่างฝึกหัดลูกศิษย์มาต่อยกันเสมอ แต่ที่ผานมาไม่มีฝ่าย
 ใดพ่ายแพ้อย่างชดแจ้งเท่าที่ครั้งนี้ จึงทำให้ครูนิลอับอายยิ่งนัก ครูนิลจึงชวนครูเมฆ
 ต่อยกัน แต่นายทองดีก็ขอต่อยแทนครูเมฆ ตอนแรกครูเมฆไม่ยอม แต่ทนการรบเร้า
 ของนายทองดีไม่ไหวจึงให้ชกกับครูนิลแทนตน และได้บอกนายทองดีให้ระวังตัว เพราะ
 ครูนิลเป็นมวยรุก พอได้เวลาชก ครูเมฆก็พานายทองดีออกไปกลางสนาม ทำพิธีเสกคิน
 โรยบนศีรษะอย่างคร่าวๆ แล้วต่างก็ย่อมมวยและย่างสามชুমเข้าหากัน ครูนิลหลอกล่อ
 ไล่ที่ชกเตะพันลำ นายทองดีถอยพลางปัดหมัดปัดเท้าพลาง ครูนิลรุกตลอดเวลา แต่
 นายทองดี พันขาว ก็ไม่ได้ถูกอาวุธของครูนิลอย่างจริงจัง เมื่อหยุดพักเหนื่อย ครูเมฆ
 ให้นำนายทองดี พันขาว และนายทองดี พันขาว บอกครูเมฆว่า มองเห็นทางชนะแล้ว
 พอเริ่มชก ครูนิลก็รุกไล่ นายทองดี พันขาว ตามแบบฉบับเดิม นายทองดี พันขาว ได้
 จังหวะต่อยหมัดทั้งซ้ายและขวาเข้าที่ก้นและไหล่ของครูนิลเต็มแรงจนเขาไป ครูนิลเจ็บ
 ปวดที่แขน จึงได้แต่เตะ นายทองดี พันขาว ได้จังหวะขณะที่ครูนิลเตะ จับขาครูนิลกระ
 ชากเขาหาลำตัวกระทุงเขาเข้าของครูนิล แลวตามควมหมัดซ้ายขวาเขาปลายคาง
 ครูนิลหงายหลังล้มลง แก่ไขอยู่นานจึงฟื้น ปรากฏว่าต้องหามกลับบ้าน เพราะเดินไม่

ไหว คนคู่ต่างออกปากชมนายทองดี พันขาว ว่าเป็นมวยเทวดา ไม่มีใครสู้ได้อีกแล้ว ตั้งแต่นั้นมาไม่มีนักมวยคนใดในแขวงเมืองพิชัย เมืองทุ่งยั้ง เมืองลับแล เมืองฝาง มาต่อสู้กับนายทองดี พันขาว อีกเลย

นายทองดี พันขาว อยู่กับครูเมฆ ต่อมาอีกประมาณ 3 เดือน มีพระสงฆ์ เมืองสวรรค์โลกมาพักอยู่ที่วัดท่าเสา นายทองดี พันขาว ได้สนทนาคำเป็นที่ชอบ ฟอกกันกับพระองค์นั้น จึงชักชวนให้ไปเที่ยวเมืองสวรรค์โลกด้วยกัน และบอกว่ามีครูนัก พันคาบผู้หนึ่งมีฝีมือลึกลับมาก เวลานี้เจ้าเมืองสวรรค์โลกรับตัวไปเป็นครูคาบ ดึกหัด บุตรชายและครูผู้นั้นเป็นอาของพระสงฆ์องค์นั้นด้วย ถ้านายทองดีอยากฝึกหัดการพัน คาบจะพาไปฝากให้ นายทองดี พันขาว รีบตกลงทันทีและได้ขอลาครูเมฆด้วยความรัก และอาลัย แต่เมื่อเป็นความต้องการของลูกศิษย์ ครูเมฆก็อนุญาต นายทองดี พันขาว จึงเดินทางไปเมืองสวรรค์โลก และพักอยู่ที่วัดพระปรากฏกับพระสงฆ์องค์นั้น

ขณะนั้นครูพันคาบได้ฝึกหัดบุตรชายเจ้าเมืองจนสำเร็จ และได้กลับมาอยู่บ้าน แล้ว พระสงฆ์องค์นั้นจึงพานายทองดี พันขาว ไปฝากให้ช่วยฝึกหัดเพลงดาบให้ ครูผู้ ฝึกผู้นั้นก็ยินดีฝึกให้ ฝึกอยู่ประมาณ 3 เดือน ก็ทำได้คล่องแคล่ว ว่องไว จนจบหลักสูตร ของครูคาบ จนครูคาบชมว่าฝึกหัดศิษย์มานักแล้วยังไม่มีใครหัดได้รวดเร็วเหมือนนาย ทองดี พันขาวเลย และทำได้ยอดเยี่ยมด้วย ทั้งนี้เพราะนายทองดี พันขาว เป็นนัก มวยอยู่แล้ว มีร่างกายแข็งแรง อดทน มีไหวพริบดี มีนิสัยขยันหมั่นเพียร จึงฝึกหัดได้ รวดเร็ว

ความทราบถึงบุตรชายเจ้าเมืองจึงได้ตามตัวนายทองดี พันขาว ไปชมพัน คาบกันหลายครั้ง เป็นที่พอใจของบุตรเจ้าเมืองมาก ต่อมา พระสงฆ์องค์นั้นได้ชวน นายทองดี ไปเที่ยวเมืองสุโขทัย นายทองดีก็ไปด้วย และพักอยู่ที่วัดธานี ในเมืองสุโขทัย บังเอิญมีเงินแต่จืดผู้หนึ่งชำนานูเพลงมวยมาก ตั้งค้ายฝึกหัดมวยให้เด็กลูกเงินอยู่ที่ปากคลอง อาจม นายทองดี พันขาว ไปดูเขาฝึกหัดเห็นท่าคับหักต่าง ๆ เช่น ท่าจับหักไหลปลาร้า

ก็ชอบใจ จึงขอเป็นศิษย์ ครูจีนผู้นั้นก็รับฝึกหัดให้โดยไม่รังเกียจ เพราะความสุภาพอ่อน
 นอมของนายทองดี นายทองดีฝึกหัดอยู่ได้ไม่ถึงเดือนก็สำเร็จ ครูจีนผู้นั้นชื่นชมในตัวนาย
 ทองดีมาก ถึงกับชมว่า "ลือเป็นเซียนไม่ใช่มนุษย์" ชื่อเสียงของนายทองดี พ้นชาว
 แพร่กระจายไปทั่วทุกเมือง จึงมีเด็กหนุ่มมาขอเป็นลูกศิษย์ฝึกหัดเพลงมวย เพลงดาบ
 ควบอย่างมากมาย นายทองดี ก็ฝึกหัดให้ทุกคนและในจำนวนนั้นมีเด็กกำพร้าที่มารดา
 คนหนึ่ง ชื่อบุญเกิด อาศัยอยู่ที่วัดนั้น อายุได้ 13 ปี เด็กคนนี้นิยมชมชอบในตัวนายทองดี
 พ้นชวามาก จะอยู่ปรนนิบัติรับใช้ทุกอย่าง ไปไหนไปด้วยแต่เวลานอนก็ไม่ได้ทางนาย
 ทองดีเลย เวลาดวงเสวยมาได้ 6 เดือน มีจีนที่เกิดในเมืองไทยคนหนึ่งมาจากเมืองตาก
 แต่ตกค้างอยู่ในเมืองสุโขทัย หาเพื่อนกลับเมืองตากไม่ได้ คอยหนทางไปเมืองตากนั้นมี
 เสื่อชุกชุมและครุร้ายมาก มักทำอันตรายแก่คนเดินทางไปมาอยู่เสมอ เมื่อจีนคนนั้นไปพบ
 นายทองดี พ้นชว ซึ่งกำลังฝึกซ้อมมวยให้พวกเด็กอยู่ที่ลานวัด จีนคนนั้นนั่งคุยจนเลิกการ
 ฝึกซ้อมแล้วจึงสนทนากับนายทองดี พ้นชว จีนคนนั้นเล่าให้นายทองดีฟังว่า พระเจ้าตาก
 ทรงโปรดปรานการชกมวยยิ่งนัก พระองค์ก็เป็นนักมวย ทรงฝึกหัดมวยอยู่เป็นประจำ
 และทรงทอดพระเนตรการชกมวยอยู่เสมอ ทำให้ชาวเมืองพากันนิยมฝึกหัดมวยไทยเป็น
 จำนวนมาก จึงชักชวนนายทองดี พ้นชว ไปเที่ยวเมืองตาก นายทองดี พ้นชว ก็ตกลง
 เดินทางไปกับจีนคนนั้น และเอาเด็กชายบุญเกิดติดตามไปด้วย

การเดินทางไปเมืองตากครั้งนั้น คำไหนก็นอนที่นั่น เพราะการเดินทางกลาง
 คีมีอันตรายมาก จึงก่อกองไฟไว้รอบที่นอน ผลัดกันนอน ผลัดกันเป็นเวรยาม เพราะกลัว
 เสือจะมาทำอันตราย พอถึงคราวที่เด็กชายบุญเกิดเป็นยาม เด็กชายบุญเกิด ง่วงหลับไป
 ไฟเลยดับ เสือซึ่งมีอยู่ชุกชุมในป่าแถบนั้นก็ของเข้ามาคาบขาเด็กชายบุญเกิดลากเข้าป่าไป
 เด็กชายบุญเกิดร้องไห้คนช่วย นายทองดีตกใจตื่นขึ้นฉวยไม้มีดขยี้ยาวหนึ่งคืบ วิ่งไล่ตาม
 เสือไป พอทันก็ทรงเข้าแทงเสือนั้นตาย เสือได้รับความเจ็บปวดมากวิ่งหนีเข้าป่าไป

พร้อมกับมีคติดไปด้วย นายทองดีและเงินช่วยกันปฐมพยาบาลเด็กชายบุญเกิด ซึ่งมีแผล
 เหวอะหะ อากาศสาหัสมาก พอรุ่งเช้าจึงทำแคร่หามเด็กชายบุญเกิดเดินทางต่อไปอีก
 สองวันจึงถึงเมืองตาก ไปอาศัยอยู่ที่วัดใหญ่ในเมืองตาก ทานพระครูที่วัดเป็นหมอยาค่วย
 ทานไคร้รักษาบาดแผลให้เด็กชายบุญเกิดเป็นเวลา 2 เดือนจึงหายเป็นปกติ เมื่อนาย
 ทองดี พันขาว ไปอาศัยอยู่ที่วัดนั้นได้ 5-6 วัน มีพวกพอกาเกวียนชาวเมืองสุโขทัย บรร
 ทุกปลายางและปลาเค็มมาขายที่เมืองตาก สิบสี่ สิบห้าเล่ม เล่าว่าได้พักแรมที่ตรงเสื่อ
 กัดเด็กชายบุญเกิด เห็นเสื่อคางคกคติดอยู่ตามดิน ตามใบไม้ ไตต้นไม้ใหญ่ แต่ไม่รู้ว่า
 เสื่ออะไร เมื่อเข้าไปหาพื้นในป่าเห็นเสื่อคหคเป็นทางยาวจึงตามรอยเสื่อไป พบ
 เสื่อนอนอาปากตายอยู่

อยู่มาวันหนึ่ง พระเจ้าตากสินพร้อมด้วยข้าราชการมาถือน้ำพิพัฒน์สัตยาที่วัด
 จึงนายทองดี พันขาว อาศัยอยู่ และมีการชกมวยฉลองด้วย นายทองดี พันขาว ตีใจ
 มากจึงไปขอเปรียบเทียบ คุมมวยชื่อครูหวาพานักมวยมาเปรียบหาคชกมากมาย นายทองดี
 พันขาว ไม่สนใจที่จะชกกับลูกศิษย์ของครูหวา แต่ต้องการชกกับครูหวาเอง เพื่อจะได้
 ศึกษาจดจำเอาศิลปะเพลงมวยของครูหวาโดยคิดว่าจะแพชนะไม่สำคัญ นายสนามและคน
 กูบางคนหวังดีต่อนายทองดี พันขาว ไม่อยากให้บอบช้ำเจ็บปวดเพราะเพลงมวยของ
 ครูหวา และด้วยความเลี้ยเปรียบรูปร่าง ครูหวาเสมือนนิ้วหัวแม่มือ ส่วนนายทองดี
 พันขาว เสมือนนิ้วก้อย ครูหวามีอายุ 36 ปี นายทองดี พันขาว มีอายุเพียง 21 ปี
 เท่านั้น แคนายทองดีขอร้องนายสนามและยืนยันขอชกกับครูหวา นายสนามจึงจัดให้ชก
 เพราะทนรบเราไม่ไหว นายทองดี พันขาว รีบกลับขึ้นไปบนกุฏิ บอกกับท่านพระครู
 ท่านพระครูตักใจเพราะครูหวาเป็นมวยชื่อดัง ตลอดเขตแขวงเมืองตากไม่มีใครสู้ได้
 และแมวนายทองดี พันขาว จะเอาชนะใครแล้วก็อยู่วัดนี้ต่อไปไม่ได้ ค่ายศิษย์ของครู
 หวามีมากมายจะคุมแค้นอภัยแทนครูหวา ก็จะหาโอกาสทำอันตรายเอาได้ จึงได้

อบรมให้อิวาทเพื่อจะให้นายทองดี พันขาว เปลี่ยนใจไม่ชกกับครุฑหัว แต่จนถึงเวลาชก นายสนามให้คนมาตามตัว นายทองดี พันขาว ไปชก เพราะเป็นการชกมวยต่อหน้าเจ้าเมือง รายชื่อนักมวยทางผู้จัดใครส่งให้เจ้าเมืองไปแล้ว จะเปลี่ยนหรือไม่ชกไม่ได้ พระครูจึงพานายทองดี พันขาว เขาเฝ้าพระเจ้าตาก พร้อมควายนายสนามทุ่งเทศที่จะเป็นภัยแก่นายทองดี พันขาว พระองค์ทรงรับรองไม่มีเหตุร้ายในข้อที่กลัวพวกของครุฑหัว จะผูกพยาบาททำร้ายอย่างแน่นอน นายทองดี พันขาว จึงตกลงชกกับครุฑหัว นายสนามใครเร่งให้นายทองดี พันขาว คาคเชือกมือ แต่นายทองดี พันขาว ไม่ยอมคาคเชือก นายทองดี พันขาว และครุฑหัวเดินออกไปกลางสนาม ถวายบังคมพระเจ้าตากสามครั้ง แล้วลุกขึ้นร่ำมวย คนคู่ต่างปรบมือสรรเสริญหารายว่าอันมีสง่า มีอำนาจ คุงพระยาราชสีห์กำลังจะจับสัตว์เป็นอาหาร พอร่ำมวยเสร็จต่างก็ย่างสามขุมเข้าพันกัน ครุฑหัวโหมกำลังเข้าเตะตอขมิ้นให้นายทองดี พันขาว ตั้งตัวได้ นายทองดี พันขาว ก็ถอยปีดบัดควยความว่องไว และถอยจนไปติดเชือกสายสนาม เมื่อเห็นท่าไม่ดีก็ล้มตัวลงกับพื้น เพื่อให้รอดพ้นจากการรุกอย่างบาเลียดของครุฑหัว เมื่อเริ่มชกใหม่ คนคู่ต่างวิตกว่า นายทองดี พันขาว จะตองแพแน่ ๆ ถึงกับพระเจ้าตากทรงรับสั่งถามว่า จะสู้ต่อไปหรือจะยอมแพ นายทองดี พันขาว ขอสู้ต่อไปอีก พอเริ่มชกกัน นายทองดี พันขาว ก็กระโดดเหยียบชายพก เสือกหมัดถูกเขาคาของครุฑหัวเอียงไปแล้วเอาศอกพันที่ศีรษะครุฑหัว สองทีซน หกคะเมนตีลังกาไปยืนอยู่ข้างหลังครุฑหัว ซึ่งถูกศอกจนมึนงง แล้วเตะควยเท้าชายถูกปากครึ่งจุมครึ่งของครุฑหัวหน้าหงายไป นายทองดี พันขาว รีบเตะสกัดไว้ถูกที่กานคอของครุฑหัวเต็มแรง ยิ่งผลให้ครุฑหัวล้มลงสลบอยู่กลางสนามนั่นเอง ปรากฏว่าครุฑหัวได้รับความบอบช้ำมาก ศีรษะแตกสองแฉก พันก็หักพอฟื้นแล้วครุฑหัวก็ยอมแพ

พระเจ้าตากทรงรับสั่งถามนายทองดี พันขาว ว่า จะชกกับคนอื่นต่อไปอีกได้หรือไม่ นายทองดี พันขาว ทูลรับว่าได้ จึงเรียกกรมวยของพระองค์ท่าน ซึ่งตามเสด็จมาด้วย ชื่อ นายหมึก อายุราว 40 ปี นิวเนื้อค้ำแข็ง รูปร่างบึกบึน แน่นหนาว่าครุหาวเสียอีก เมื่อยืนใกล้กันทำให้ดูเหมือนพอกับลูก ผู้ชมต่างคิดว่านายทองดี พันขาว คงแพแน่ ๆ แต่พอการชกเริ่มขึ้น นายหมึกไม่สามารถที่จะใช้อาวุธทำอันตรายนายทองดี พันขาว ได้เลย ไม่ว่าจะตอยหมัด หรือเตะ นายทองดี พันขาว ก็สามารถรับไว้ได้หมด บางครั้ง นายทองดี ไค้จังหวะก็เตะสูงเข้าที่ขากรรไกรชายชวา สลับกัน อย่างแม่นยำ นายทองดี อาศัยความว่องไวหลบหลีก พร้อมกับเตะชายสลับชวาแบบเตะเฉียงประคองไม่ให้ นายหมึกล้มลง นายหมึกถูกเตะที่ขากรรไกรชายชวาหลายครั้งจนสลบคาสนาม พระเจ้าตาก ทรงโปรดฝีมือของนายทองดีมาก ทบพระเพลลา พลาดรับสั่งว่า นักมวยผู้นี้มีฝีมือเลิศล้ำ หาตัวมาต่อสู้ไม่ได้อีกแล้ว จึงพระราชทานรางวัล 5 ตำลึง แล้วชักชวนให้หยุดมวย จะชูปะเลียงใหม่มีความสุขต่อไป นายทองดี พันขาว ก็ถวายตัวรับใช้ พระเจ้าตากตั้งแต่นั้น พระเจ้าตากโปรดปรานมากเพราะนายทองดี พันขาว เป็นคนขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้านต่อการทำงาน สุภาพอ่อนน้อม ซื่อสัตย์สุจริต เวลาว่างจากราชการ พระเจ้าตากจะ ให้นายทองดี พันขาว ร่ำรวยและร่ำคาบให้หอคพระเนตรอยู่เป็นประจำ ทรงชมเชยว่า ร่ำงามทุกท่า ทุกทาง หอคพระเนตรไม่จืดเลย

พอนายทองดี พันขาว อายุได้ 21 ปีเต็ม พระเจ้าตากก็จัดการบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ให้ นายทองดี บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์อยู่ 1 พรรษา ก็สึกออกมาอยู่กับพระเจ้าตากต่อไป พระเจ้าตากตั้งให้เป็นหลวงพิชัยอาสา ส่วนเด็กชายบุญเกิดก็ติดตามไปอยู่ด้วย หลวงพิชัยอาสารักและไว้น้ำใจเอามาก ฝ่ายพระเจ้าตากซึ่งทรงโปรดปรานหลวงพิชัย

อาสา มาก จึงพระราชทานนางสาวร่ายง สาวใช้ ของพระมเหสีให้เป็นภรรยา และจะเสด็จไปไหนก็โปรดให้หลวงพิชัยอาสาเป็นราชองครักษ์ ตามเสด็จด้วยทุกครั้ง เพื่อเป็นคนรับใช้ใกล้ชิดพระองค์

อยู่ต่อมาพม่ายกกองทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าตากตระหนักแน่ในพระทัยว่ากรุงศรีอยุธยาจะไปไม่รอด จึงชุมนุมพรรคพวก พลทหารไทย ประมาณพันเศษ พร้อมทั้งนายทหารผู้จงรักภักดีต่อพระองค์ เช่น หลวงพรหมเสนา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสนา และขุนอภัยภักดี เป็นต้น ยกกองทัพตีฝ่ากองทัพพม่าออกไปทางด่านวัดพิชัย ในตอนย่ำค่ำ หลวงพิชัยอาสาถือดาบสองมือคาดเชือกแน่นออกนำหน้าพลทหารพันเศษออกไป พม่าล้มตายลงเป็นอันมาก เปิดทางให้พระเจ้าตากเสด็จโดยสวัสดิภาพ ค่อยจากนั้นก็โคตสูกับกองทัพพม่าหลายครั้งหลายคราว หลวงพิชัยอาสาเป็นแม่ทัพหน้าต่อสู้อย่างกล้าหาญ จนกระทั่งกู้พระนครศรีอยุธยาคืนมาได้ ต่อมาเมื่อตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เมื่อจุลศักราช 1130 ปีชวด สัมฤทธิศก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าตั้งให้หลวงพิชัยอาสา เป็นเจ้าหมื่นไวยวรนาถ มีตำแหน่งเป็นทหารเอก ราชองครักษ์ ในพระองค์ ต่อมาโปรดให้เจ้าหมื่นไวยวรนาถ เป็นพระยาสิทธิราชเคโห มีตำแหน่งเป็นทหารเอกราชองครักษ์ตามเดิม พระยาสิทธิราชเคโหได้คุมทัพหน้ายกเข้าตีเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเจ้าเมืองไม่ยอมอ่อนน้อม จนพ่ายแพ้ไป

ต่อมาเจ้าพระฝาง ยกกองทัพมาตีเอาเมืองพิษณุโลกได้ และแผ่ขยายอำนาจมาถึงเมืองชัยนาท พระเจ้าตากจึงให้พระยาสิทธิราชเคโห เป็นทัพหน้ายกเข้าตีเมืองพิษณุโลก สู้รบกันอยู่สามวัน เจ้าพระฝางกับพวกก็แตกหนีไป พระเจ้าตากสินได้โปรดให้พระยาสิทธิราชเคโห เป็นพระยาพิชัย ครองเมืองพิชัย ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญ อนึ่ง นายบุญเกิด คนรับใช้ของพระยาพิชัยที่ถูกเสือกักนั้น ได้ออกรบทัพจับศึกเคียงบ่าเคียงไหล่พระยาพิชัยเสมอมา มีความสามารถในการรบมาก จึงโปรดให้เป็นหมื่นหาญณรงค์ นายทหารคนสนิทของพระยาพิชัย

เมื่อพระยาพิชัยขึ้นครองเมืองพิชัย ได้ทราบว่ามีดาถึงแก่กรรมเสียแล้ว ยัง
อยู่แต่มารดา จึงใช้ให้หนายไปตามตัวมาพบ พอมารดามาถึงก็หมอบกราบไม่เงยหน้าดู
เพราะความกลัว ค้วยังไม่ทราบว่าเป็นบุตรตัว พระยาพิชัยรีบลุกไปจับมือมารดาไว้
ห้ามมิให้กราบไหว้ พลังกราบลงกับเทามารดา แล้วเล่าเหตุการณ์ที่ได้เที่ยวซัดเซ
พเนจรไปให้มารดาฟังตั้งแต่คนจนโคครองเมืองพิชัย เมื่อมารดาทราบว่า เป็นบุตรชาย
ของคนที่ร้องไห้ด้วยความดีใจ

พระยาพิชัยได้ทราบว่า ครูเที่ยงบ้านแก่ง และครูเมฆบ้านท่าเสา ซึ่งเป็นครู
ฝึกหัดมวยให้ท่านยังมีชีวิตอยู่ จึงเรียกตัวมาพบ ทำความเคารพแก่คนทั้งสองเหมือนดัง
เป็นศิษย์อยู่ กระทำให้คนทั้งสองรู้สึกประหลาดใจ หาสิ่งใดเปรียบมิได้ พระยาพิชัยจึง
แต่งตั้งคนทั้งสองเป็นกำนัน ปกครองราษฎรในตำบลที่ตนอยู่ต่อไป เพื่อสนองบุญคุณคน
ทั้งสองที่ไ้ดูแลการะทานมา

ศักราช 1134 ปีมะโรง จัตุศก ไปสุเพลา แมทัพพมายกทัพมาตีเมืองพิชัย
พระยาพิชัยยกกำลังออกไปสู้รบกลางทางใกล้วัดเอกรา เจ้าพระยาสุรสีห์ผู้ครองเมือง
พิษณุโลกก็ยกกองทัพเข้ามาช่วยอีก พระยาพิชัยถือดาบสองมือ คาดเชือกแนน คุมทหาร
ไล่พันแทงพม่าจนดาบหัก พม่าเห็นพระยาพิชัยเสียเชิงเช่นนั้น จึงพุ่งเข้าพันแทง แต่
หมิ่นหาญรงค์ ทหารคูชีพักพุ่งเข้ารับอาวุธของพม่าไว้ได้ และไล่พันทหารพม่าคนนั้นตาย
ขณะที่กำลังรบกันนั้น มีกระสุนปืนลูกหนึ่งถูกเข้าที่หน้าอกของหมิ่นหาญรงค์ ทะลุหลัง
ล้มพับลงขาดใจตายทันที พระยาพิชัยเห็นหมิ่นหาญรงค์ถูกกระสุนปืนเข้าศึกเสียชีวิต มี
ความอาลัยหมิ่นหาญรงค์ยิ่งนัก ทำให้เกิดความแค้นวังไล่พันแทงทหารพม่าอย่างไม่คิด
ชีวิต ทหารพม่าล้มตายเป็นอันมาก และไล่ล่าถอยแตกกระจายไป จึงให้หามศพหมิ่น
หาญรงค์กลับเข้าเมือง ทำการฌาปนกิจให้อย่างสมเกียรติ จากศึกครั้งนี้ประชาชน
ทั่วไปเรียกชื่อ พระยาพิชัยว่า "พระยาพิชัยดาบหัก" ตั้งแต่นั้นมา

ครั้นสิ้นแผ่นดินพระเจ้าตากสิน พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่หนึ่ง พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ณ กรุงเทพมหานคร โปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดี เรียกตัวพระยาพิชัยดาบหัก ถามว่าจะยอมอยู่ทำราชการต่อหรือไม่ ถ้ายอมจะเลี้ยงเพราะหาความผิดมิได้ พระยาพิชัยดาบหักเห็นว่า ถ้ายู่อไปคงได้รับภัยมีวันใดวันหนึ่ง เพราะตัวท่านเป็นข้าหลวงเดิมอันสนิทของพระเจ้าตากสิน ยอมเป็นที่ระวางแก่ท่านผู้เป็นประมุขต่อไป ทั้งประกอบด้วยความโศกเศร้าอาลัยในพระเจ้าตากสิน สิ้นความอาลัยในชีวิตตนจึงขอยอมตายตามสมเด็จพระเจ้าตากสิน ขอฝากบุตรชายให้ไต่ทำราชการสนองบุญคุณสืบสกุลต่อไปภายหน้า ดังนั้น จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประหารชีวิตพระยาพิชัยดาบหักเสีย เมื่อพระยาพิชัยดาบหักสิ้นชีวิต อายุได้ 41 ปี¹ สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกจึงโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีมีท้องตราถึงผู้ครองเมืองพิชัยใหม่ให้รับบุตรพระยาพิชัยดาบหักเป็นข้าราชการต่อไป ตามควรแก่ความสามารถ บุตรหลานของพระยาพิชัยดาบหัก จึงเป็นข้าราชการลำดับลงมาจนทุกวันนี้ และในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ผู้สืบตระกูลสายหนึ่งได้รับพระราชทานนามสกุล "วิชัยชัทตะ" ซึ่งแปลว่า "ดาบวิเศษของพระยาพิชัย" นั่นเอง²

¹ อรรถ อรรถวุฒิกร, บุคคลสำคัญของไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2507), หน้า 34.

² เอกเรย์, ชีวประวัติบรรพชนชั้นนำของชาติไทย (พระนคร : สำนักพิมพ์ประเสริฐอักษร, 2508), หน้า 72.